Jakob Wilhelm Hauer

Voltrekken van het lot

Een voorstel : neem een degelijk naslagwerk van na '58 ter hand en zoek iets over Jakob Wilhelm Hauer. Noch in de Encyclopedia Brittannica, noch in de Larousse, noch in de Oosthoeksencyklopedie of enig ander naslagwerk is er iets over Hauer te bespeuren. Enkel in Meyers Enzyklopädisches Lexikon [Lexikonverlag, Mannheim/Wien/Zürich, band 11, 1974] vinden we op pag. 507 een korte uitleg bij zijn naam. En nochtans : Hauer was goed bevriend met Martin Buber, C.G. Jung, Rudolf Otto, Rudolf Daur, Marianne Weber enz...., stuk voor stuk figuren van grote betekenis voor de godsdienstwetenschappen. Hauer werd tot na Wereldoorlog II als één van de meest eminente indologen beschouwd, maar zijn eerder "völkische" visie werd hem niet in dank afgenomen, noch door de nationaal-socialisten, noch door de geallieërden [1]. Vandaar dat we hier even dieper op zijn leven en werk ingaan.

EEN JEZUÏET MET VREEMDE IDEEËN

De familie Hauer stamt uit het Zwarte Woud. Het waren handarbeiders en boeren. Jakob Hauer, de vader van Jakob Wilhelm, werd door een stukadoor in de leer genomen en eind 1870 vestigde hij zich in Ditzingen nabij Stuttgart. Naderhand nam hij de zaak van zijn baas over en huwde met de dochter van een boerenfamilie uit de streek, Gottliebin Friederike Mayer.

Jakob Wilhelm was de tweede oudste van hun zes kinderen. Twee van zijn zusters stierven aan een epidemie terwijl hijzelf ook besmet te bed lag. Zijn ouders beloofden in hun gebed dat, indien hun zoon dit zou overleven, hij missionaris zou worden, maar na zijn herstel werd er geen aandacht meer aan deze belofte geschonken. Er kwamen echter donkere tijden voor de Hauers en om het gezin mee te onderhouden hielp de 13-jarige jongen na de schooluren zijn ouders in de bouw. Zo kon de familie in Ditzingen standhouden. Later zou Jakob Wilhelm meermaals zijn carrière op het spel zetten om zijn ouders financieel te ondersteunen en hen van de ondergang te redden.

Op school werd de jonge Jakob Wilhelm bevriend met Hermann Stahl, een knaap die één jaar ouder was. Niettegenstaande, zoals uit zijn dagboek blijkt, Hauer weinig voeling had met de essentie van het christelijke geloof, n.l. met Christus zèlf, bleef het verlangen bestaan zijn religieuze gevoelswereld uit te bouwen. Samen met Stahl nam hij dan ook deel aan de samenkomsten van de Piëtisten [2]. Later zou hij hierover berichten : *"Ik voelde mij in de 'Stunde' (samenkomst) in een bepaalde sfeer die me levendig omgaf en doordrong, maar pijnlijk was de ontdekking van de 'engzichtigheid en het farizeïsme' bij de mensen van deze gemeenschap..."*

Naderhand kwam het tot een ècht gewetenskonflikt tussen hem en de piëtisten. God was niet iets dat ver van de wereld verwijderd lag, maar overal aanwezig was : "God woont in iedere grashalm." Ondertussen kreeg de jonge intellektueel boeken in handen die een diepe invloed op zijn latere gedachtenvorming zouden hebben. Hij las de Edda, Goethe en Schiller, werken die hij voor de reformatoren geheim moest houden omdat ze als "heidens" golden. En om zich verder bij te scholen, bezocht Hauer zelfs van zijn 14 tot 18 jaar de zondagschool in Leonberg. De spirituele honger van de jongen kon niet voldoende gelest worden. Hij keek op naar de jezuïeten die een gedegen vorming kregen en hun religieuze aspiraties volledig konden ontwikkelen. Zo maakte hij zijn ouders duidelijk dat hij... *missionaris* wenste te worden. De dorpspriester die reeds lang de begaafdheid van de knaap had opgemerkt, steunde zijn beslissing en gaf hem privaatonderricht in de vereiste vakken. Binnen drie jaar verwierf Hauer meer kennis dan er voor de zesdes van de missionarissenklas in Basel nodig was.

(1)
Een praktisch identiek verloop zien we in de carrière van prof. Herman Wirth, die men eerst in een nationaal-socialistisch kader wilde dwingen, waartegen hij zich als wetenschapper verzette, die vervolgens werd uitgerangeerd en het zwijgen opgelegd, en die na 1945 eveneens monddood gemaakt werd door het verzwijgen van zijn stellingen, het niet opnemen van artikels en studies, het steeds weer refereren naar zijn verleden en dat op alle wijzen proberen te kompromitteren.

(2)
De piëtistische beweging is een zuiver reformatorische religieuze strekking die het rationele denken omtrent geloof afwijst. Mystieke trekken zijn haar allerminst vreemd. Haar ontstaansgrond dient gezien te worden in het herontdekken van het primitieve christendom, de geschriften van Martin Luther en Johan Calvijn en de idealen van Caspar Schweckfeld en de Anabaptisten.

Augustus 1900 was voor de 19-jarige Hauer een beslissend jaar. Van nu af aan werden zijn religieuze stappen nauwlettend gevolgd door de oversten. De eerste twee jaren werden vooral aan algemene vorming gespendeerd : geschiedenis, aardrijkskunde, muziek en muziektheorie, botanica, fysica en wiskunde, verder ook nog Latijn, Grieks en Engels, maar vooral diepgaande bijbelstudie. De laatste drie jaren ging de aandacht meer naar theologische, pedagogische en missiewetenschappelijke studies, waaronder ook het Hebreeuws. Ondertussen verdiepte Hauer zich niet alleen in het Frans, het Italiaans en het Spaans maar ook nog in het Arabisch. Eén van zijn leraars karakteriseerde hem in een schrijven aan zijn oversten als volgt : *"Uiterst begaafd, bezeten door een onlesbare leergierigheid, leest Homeros en Sofokles, leert nauwgezet Arabisch..."*

Maar het dogmatische leven, de tweespalt tussen het innerlijke gevoel en het uiterlijke belijden, zaaiden reeds snel grote twijfel in Hauers hart. In de gebedskamer, waar hij alleen kon zijn, las hij in 't geniep Dantes *Divina Commedia.* Naast deze "geheime lektuur" onderhield hij ook nog kontakten met een Schwäbische bijbelcriticus. Uit deze kontakten kwam Hauer tot de konstatatie dat *"de bijbel zuiver menselijk op te vatten is"*, net zoals alle andere heilige boeken. Deze ingesteldheid zou hij later zijn *eerste bevrijding* noemen.

De tweede bevrijding was de ontkenning van de aanspraak op absolute geldigheid van het christendom. *"Het was eigenlijk niet mijn verontwaardiging, die ik daarbij ondervond, want mijn geloof was feitelijk in wezen helemaal niet in dit evangelie verankerd, echter veel meer in de organische oplossing van de verbanden."* Deze visie haalde de jonge geleerde uit zijn interesse voor de natuurkunde. Een voorlopig overstijgen van deze tegenstellingen kon Hauer overbruggen dank zij het lezen van Harnacks *Wesen des Christentums*, een boek dat in het missiehuis als zware ketterij bekend stond. Daardoor zei hij zijn geloof in Christus vaarwel. Dank zij de lessen filosofie van pater Kinzler, voor wie hij een grote achting had, voelde hij zich steeds meer tot het denken van de klassieke oudheid aangesproken. De Platoonse wijsbegeerte verschafte hem nieuwe inzichten.

In deze Sturm- und Drangperiode van typische romantische opwellingen, vormde Hauer, samen met drie vrienden een groepje dat zich interesseerde voor de poëzie, de filosofie en de natuur... Al vlug stonden zij bekend als het "liberale klaverblad". Het werd een typische karaktertrek van de jonge Hauer zich in de dagdagelijkse realiteit te engageren, zij het op een wat afstandelijke manier. Met zijn groep nam hij deel aan een bijeenkomst van "die Roten" maar ontnuchterd door de holle sofisterie wendde hij zich even snel weer van deze politieke stroming af.

De derde bevrijding die de intellektueel Hauer doormaakte was zijn kennismaking met de geschriften van Nietzsche. Hij was getroffen door de direkte, geweldige taal

Jakob Wilhelm Hauer (1881-1962). Tekening van L. Högel, in het interneringskamp Theley, 1946

Prof. Dr. Richard von Garbe (1857-1927), hoogleraar indologie in Tübingen en "Doktorvater" van Hauer.

van deze filosoof : *"Nietzsche bereidde mij voor om alle ketenen te laten springen. Zoals Sokrates mij de moed gaf om door te breken, om waarlijk voor mijn mening uit te komen, zo ook gaf Nietzsche mij de moed om volledig mezelf te zijn, en ja te zeggen tegen dat wat is, wars van alle pogingen om mij in een schema te dwingen dat dè God zou geleverd hebben."* Doch brak Hauer nog niet definitief met het missiehuis omdat hij meende dat hij nog niet klaar was met het christendom. En toen op 25-jarige leeftijd zijn moeder ernstig ziek werd, zo ziek zelfs dat ze met de dood worstelde, bad Hauer vol overgave tot Jezus. Zijn moeder genas en Jakob Wilhelm was uiterlijk weer op het rechte pad. Pater Kinzler schreef naar zijn oversten : *"Zijn nog jong geestelijk leven (jarenlang was enkel weten, weten en wetenschap, zijn verlossing) heeft verdieping en rijping nodig."* Men wenste Jakob Wilhelm Hauer voor enige tijd naar Zuid-Indië te sturen, waar hij de leiding van de middelbare school voor christenen en "heidenen" op zich zou nemen. Hiervoor moest hij de Engelse taal perfekt beheersen. Zo belandde Hauer voor een half jaar in Edinburgh, Schotland.

MISSIONARISLERAAR DOOR INDIËRS BELEERD

Over de periode dat Hauer in Indië verbleef is weinig geweten. Hij heeft steeds geweigerd zijn Indische verblijf te boek te stellen of erover uit te wijden. Toch blijkt uit zijn verdere levensloop dat de essentie van zijn geloofsovertuiging en wereldbeschouwing in dit land definitieve vorm kreeg. Later zou hij in zijn "Skizzen" hierover schrijven : *"Indië en voornamelijk zijn Indo-Germaanse wijsheid hielpen me om mij, zoals dat destijds het geval was bij m'n kennismaking met Sokrates en Nietzsche, tot mijn eigene terug te brengen. De geheime Indo-Germaanse kring omvatte mij."*

Gedurende één jaar, tot januari 1908, verbleef Hauer, in afwachting van de overname van de school te Palghat, in Talasheri in het distrikt Malabar. Hij leerde er de Hindoetaal *Malayalam*. Toen hij in januari 1909 aan het hoofd van de Paghatschool gesteld werd, knoopte hij intense kontakten aan met de hoogste kasten, Brahmanen en Nâyar (3), maar aanvankelijk verzette hij zich tegen hun onafhankelijkheidsstreven en was hij ervan overtuigd dat de Indische mens voor het christendom gewonnen diende te worden.

Toch zou deze missioneringsvisie vlug ontkracht worden door de enorme invloed van de Indische *Veden* op het denken van Hauer. Een kollega, Paul Simpfendörfer, getuigde later : *"Het was voor mij niet verborgen gebleven dat hij een innerlijke zoektocht doormaakte. Van bij 't begin heeft hij zich op de studie van de Indische filosofie geworpen en deze maakte een enorme indruk op hem. Ook de praktische kant van de Indische religie hield hem destijds sterk bezig. Het was hem daarbij echter niet alleen om het verstand te doen, maar ook om het hart."* En inderdaad, Hauers twijfel aan het christelijke geloof, maakte van hem een totaal ander mens, en dit zou doorwerken tot hij één van de geduchtste niet-christenen zou worden. *"Ik heb geen enkele* Indiër *tot het christendom bekeerd, omdat ikzelf innerlijk reeds te sterk afvallig was van de christelijk-konfessionele vorm. Zelfs mijn uitzending naar het missiegebied was wegens mijn religieuze houding bedenkelijk geworden. Ik was geen missionaris in de gewone zin van het woord."*

Hauer, die nog steeds grote interesse voor wetenschappen vertoonde, meende dat hij op bepaalde vlakken tekort schoot. Hij deed bijgevolg in 1911 zijn toelatingsexamen voor de universiteit van Oxford. Voor zijn levensonderhoud zorgde de Baseler Missionsgesellschaft. Maar dan kwamen de problemen. In 1912 stonden zijn ouders aan de rand van

(3)
De Nâyar zijn strijders uit de westkust van Dekkan. Zij behoren oorspronkelijk tot de tweede kaste, m.n. die der Kshatriya.

het bankroet, terwijl ze nog een zoon te onderhouden hadden. Hauer spaarde al het mogelijke samen om hen te helpen, maar moest ten slotte het missiehuis vragen bij te springen. Onder persoonlijke borgstelling stemde het broederschap hiermee in.

Hauer studeerde zeer ijverig omdat hij hoopte daarna naar zijn Indische school te kunnen terugkeren. Op korte tijd wist hij zich door het examen van de *Litterae Humaniores* te worstelen en nu kwam zijn einddoel in zicht. Algemene ontsteltenis : Wereldoorlog I brak uit. Glansrijk slaagde hij in zijn examen maar in september 1914 werd hij naar de gevangenis gebracht als "alienenemy". Dank zij de tussenkomst van principal John Rhys, rektor van het Jesus-College, werd hij opnieuw vrijgelaten op zijn erewoord dat hij niet zou trachten te vluchten. Hij kon zijn studies in Oxford verderzetten. Teruggetrokken werkte hij voortdurend in het *Indian Institute Sanscrit* en studeerde er Indische kultuurgeschiedenis, yogapraktijk en ethnologie. Hij legde er de grondslagen voor zijn latere dissertatie *"Die Anfänge der Yogapraxis, eine Untersuchung über die Wurzeln der indischen Mystik nach Rgveda und Atharvaveda"* (1922). Tot slot werd Hauer in 1915 overgeplaatst waarna hij in de Württembergse Landskerk dienst deed.

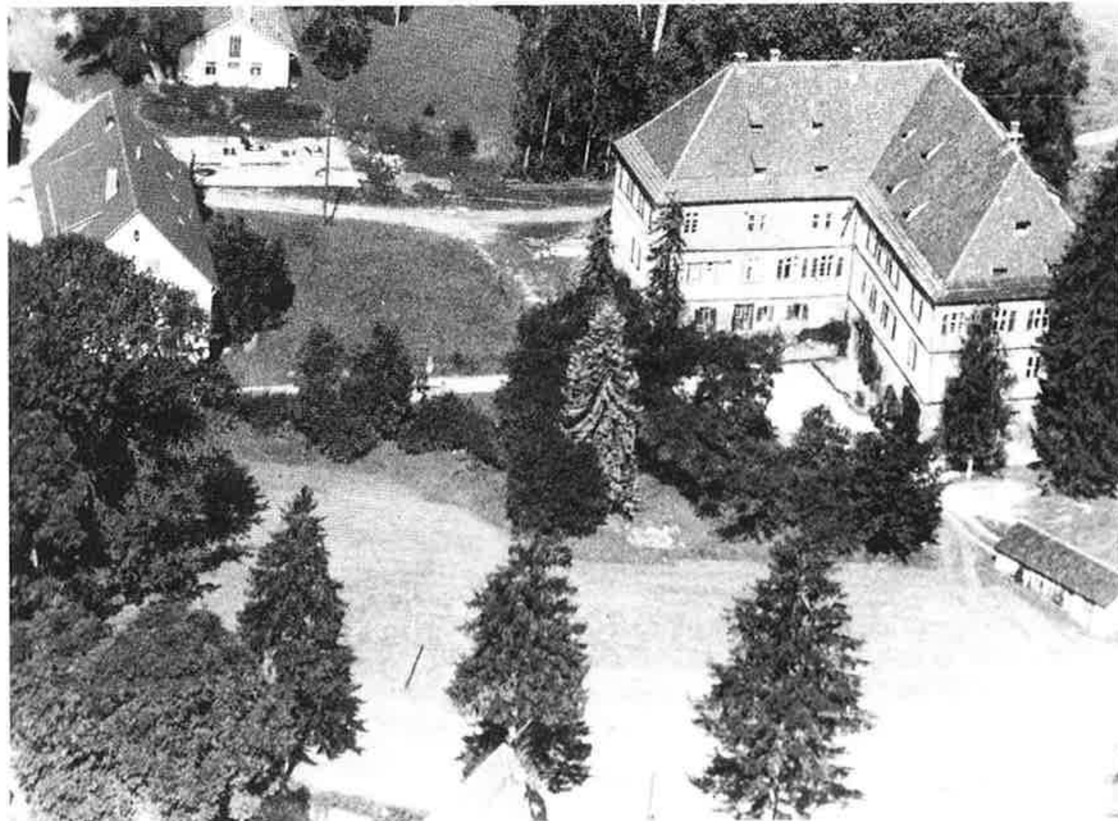
Hauer poogde de kontakten met universiteitskringen zo goed mogelijk aan te houden. Hij nam aan talrijke voordrachten en seminaries in de Eberhard-Karls-Universiteit deel. In 1916 promoveerde Hauer in Sanskriet bij prof. Richard von Garbe, waarna hij bij vakkollega's naar waarde geschat werd... Vanuit deze periode stamde waarschijnlijk ook zijn vertaling van de Bhagavadgîta (4) die in 1920 in boekvorm een eerste oplage kende. Toch was het een weinig aangename tijd voor de geleerde. Door de oorlogsnederlaag van Duitsland zag het Baseler Missionsgesellschaft zich genoodzaakt heel wat missionarissen uit de kolonies terug te roepen. Hauer bleef aandringen op een overplaatsing naar Indië, in Duits verband, maar zijn moeite was tevergeefs omdat de ideeën van Hauer bij de Missionsgesellschaft voor bedenkelijk gehouden werden. Vooral zijn levendige interesse voor de theosofie (in Indië onderhield hij reeds kontakten met de Adyar-groep van Mme Besant) en antroposofie volgden ze argwanend. De spanning tussen het missiehuis en Hauer bleven aanhouden en dat deed hem de knoop doorhakken. Een definitieve breuk was onvermijdelijk geworden.

Vanaf de herfst van 1920 woonde J.W. Hauer in Tübingen. Hij werd in de universiteit ten zeerste gewaardeerd dankzij zijn dissertatie *Die Bedeutung der exstatischen Erlebnisse in den primitiven Religionen.* Naderhand werd hij ook aangesteld als privaatdocent voor "religiegeschiedenis" waardoor hij zijn inkomen wist te verzekeren. Ondertussen huwde de inmiddels 40 jaar geworden Hauer de kunstenares Helene Köpf uit Tuttlingen. Het gezin werd met twee kinderen gezegend. Aan het officiële akademische leven nam Hauer niet deel. Hij vond het te bourgeois en te hypokriet om er zich werkelijk in thuis te voelen. De docent interesseerde zich meer voor de non-konformistische jongeren van die tijd en zocht kontakt met niet-konfessionele jeugdgroepen. Eén van deze groepen, *Die Neuen*, keerde zich steeds verder van de kerkelijke dogmatiek af en profileerde zich in zelfstandige richting. Pater Rudolf Daur, die Hauer tijdens zijn vicaristijd in de Württembergische Landeskirche had leren kennen, lag hierbij aan de basis. Ook Hauer werd geregeld uitgenodigd om op hun samenkomsten het woord te voeren over religieuze openheid. In de herfst van 1920 kwamen ze samen op het slot Köngen aan de Neckar en daar vormden ze zich om tot een nieuwe beweging : de *Bund der Köngener*. Jakob Wilhelm Hauer werd tot hun eerste kanselier verkozen.

De Bund der Köngener speelde een uitermate belangrijke rol in de evolutie van Hauers ideeën. Men kan de groep zowat zien als een Wandervogelbeweging die volledig op religieuze principes geschoeid was, wars van dogma's maar met een normatief karakter voor het spirituele in het menselijke leven. Het werd terecht een "Lebensbund" genoemd. Hauer formuleerde het als het *"in de strijd geplaatst worden die de verschillende wereldbeschouwingen in ons volk voeren"*. Hij zag de opdracht van de Köngenerbund als een spirituele strijd *in* deze wereld. Geen vlucht, geen dromerij, maar een daadwerkelijk ingrijpen van binnenuit in het noodlot van een volk. Het engagement van de docent werd in de akademische wereld vijandig tegemoet getreden. Het zou zelfs heel wat roet in het eten strooien bij zijn vaste benoeming als opvolger van de indoloog Richard von Garbe aan de universiteit van Tübingen in 1927. Maar Hauer veranderde zijn gedrag geenszins. Integendeel, de ganse kontroverse was alleen maar olie op het vuur. En het was niet alleen op dit punt dat Hauer in de klinch ging. Ook zijn studie

(4)
De Bhagavadgîtâ, letterlijk "Het lied (gitâ) van de Hoge of Machtige (Bhagavan)", is een filosofisch-religieus dichtwerk uit het 6de boek van de Mahâbhârata, het beroemdste Indische epos omtrent het handelen : een typisch khsatriya-heldendicht.

"We kwamen reeds vlug bij het punt, waar we niet alleen geen christenen meer konden zijn, maar het ook niet meer wilden zijn."
Slot Köngen bij Stuttgart, stichtingsplaats en trefpunt van de "Bund der Köngener".

in 1921-22 over de antroposofie werd door kollega's allerminst gunstig onthaald. Zij vonden al die woorden over okkultisme en esoterisme geen zaak meer van de wetenschap, niettegenstaande Hauer allerminst de antroposofische mening deelde en die geestelijke stroming dan ook zuiver objektief wetenschappelijk bestudeerde als *"een schakel in de enorme ketting van geestelijke ontwikkeling van ons volk en van de wereld."*

PEILERS VOOR EEN NIEUWE LEVENSBESCHOUWING

Van 1922 tot rond 1933 duurt de periode dat Hauer zich aan de buitenwereld kenbaar maakte. Eén van de middelen hiertoe waren zijn talrijke studies die zich voornamelijk met de Indische religie bezighielden. Hij hoopte dat door de bezinning over de gelijkenis tussen de Indische en de Germaanse vóórchristelijke godsdienst er zich een herleving van de religieuze eigenheid zou voordoen. (5) Zijn werken zijn voornamelijk op filosofische, archeologische en antropologische elementen gebaseerd. Uit die tijd stammen *Das Licht des Ostens* (1923) en het meerdelige werk *Die Religionen. Ihr Werden, ihr Sinn, ihre Wahrheit*, waarin vooral de psychologie een belangrijke rol wordt toegekend. Hierin blijkt de ervaring van essentieel belang te zijn.

In wezen was Hauer, althans in zijn beginfase, een aanhanger van de evolutietheorie, mede door de evolutionistische visie van Steiner. (6) Primitieve religies zouden zich steeds verder geperfektioneerd hebben waardoor we tot alsmaar hogere religieuze beschouwingen gekomen zijn. Hij stelde dan ook het axioma van Spengler in vraag : "De mensheid heeft geen doel". Hij vindt Spenglers visie een biologisch-metafysisch mechanisme en fatalisme terwijl hij eerder een organistische gedachte voorstond. (7) In het begin van de 20ste eeuw moest er een herbezinning komen waardoor er een nieuwe intensere religieuze beleving kon plaatsvinden. In die zin zat Hauer volledig op de golflengte van andere godsdienstwetenschappers als een Nathan Söderblom, Rudolf Otto en Friedrich Heller.

Hauer kwam tot dit besluit op grond van de steeds grotere vraag naar religieuze vernieuwing die hij reeds bij Schleiermacher aantrof. Waar deze denker vooral de nadruk op legde, was *het respekt voor de eigenheid.* De oerbron van elke religie was volgens Hauer evenwel dezelfde, maar de veruitwendiging van de beleving vertoonde wisselende kultuur- en mentaliteitsaspekten. *"Er bestaat alleen een eeuwige universele religie... die boven en achter alle andere religies aanwezig is."* Deze oerbron zag Hauer als een "primitief monisme", een soort van "alkracht-geloof", niet als een

(5)
Vergelijk soortgelijke ideeën bij de traditionalistische stroming van Evola, Guénon, Del Ponte enz. De traditionalisten willen door het bestuderen van de oude Vedische en klassieke teksten een renaissance van het religieus bewustzijn in Europa op gang brengen, zonder daarbij de eigenheid van de Europese geest te negeren.

(6)
De antroposofische gedachte van Steiner stelt dat de rassenkenmerken van de godsdiensten overwonnen zullen worden, vervolgens ook de volkskenmerken en dat men tot slot naar een eenheidsgodsdienst zal streven waarin geen onderscheid meer zal bestaan van ras, stand of kleur. Deze visie is eigen aan de zogenaamde moderne godsdiensten (anti-traditionele stromingen) die een duidelijk lineair karakter vertonen, een soort positivistische wetenschapstheorie aanhangen en elke klassieke tekst in deze zin manipuleren. Zie hierover :
R. Guénon, Le néo-spiritualisme/La pseudo-initiation/De l'antitradition à la contre-tradition, in *Le règne de la quantité et les signes des temps*, Gallimard, Paris, 1945, pag. 287, 322, 348.
R. Guénon, L'Anthroposophie de Rudolf Steiner, in *Le Theosophisme, histoire d'une pseudo-religion*, Editions Traditionnelles, Paris, 1982, pag. 215
W. Lindner, *Religionen ohne Maske*, Nordland-Verlag, Flensburg, 1980.

(7)
We kunnen ons wel afvragen of het pessimisme van de kultuurfilosoof Spengler wel zo mechanistisch was, als Hauer zich voorstelde. De visie van Spengler baseerde zich juist op de organische ontwikkeling als kosmologisch proces, en aan zijn "determinisme" heeft hij zelfs later enige korrekties aangebracht (de zgn. interval-idee).

"oer-monotheïsme" zoals de "Kulturkreislehre" in het begin van deze eeuw stelde.

Daar waar men in akademische kringen de godsdienst (te veel) als een begripskwestie behandelde, was onze indoloog de mening toegedaan dat het hier niet om woorden ging, maar om ervaringen. In die zin moet men begrijpen waarom hij steeds de religie gedefinieerd heeft als "Lebensmacht", of als de essentiële faktor van de "Weltanschauung". Hoewel de nationaal-socialistische aanwending van dat woord voor een negatieve bijklank had gezorgd, bleef Hauer konsekwent dezelfde term gebruiken omdat hij hem etymologisch zuiver en praktisch onvervangbaar vond. De *Welt-Anschauungen* zijn dus afhankelijk van plaats en tijd, van het *Da-Sein* en ze vormen een rijkdom van visies en interpretaties. Vandaar dat Hauer pleitte voor een algehele religieuze tolerantie om zo te komen tot een religieus broederschap.

YOGA EN VRATYA

In universiteitskringen had de indoloog destijds het meeste bijval door zijn studie betreffende de yogatechniek en het verband met de extatische Vratya (8), waarvan hij hun betekenis uit de Atharvaveda wist te halen. Door deze studie kwam de godsdienstwetenschapper tot het besluit dat *"de extatische beleving een belangrijke, zoniet de belangrijkste energiebron van de oerreligies is"*. Via de etymologie van het woord yoga, zijnde *"praxis van de Vratya en woord voor de extatische praktijk van de Brahmanen"* kwam Hauer tot het besef dat we hier met een oeroude belevingsvorm te maken hebben *"van de primitieve tovenaar en de wilde extatici (wildemannen) tot bij de yogin, die zich in de Godheid en in het Al in eeuwige verzoeking verliest."*

Via zijn vele kontakten met psychologische studiekringen, o.m. met de Eranos-groep waarin b.v. C.G. Jung werkzaam was, en met vooraanstaande figuren uit de spirituele wereld, b.v. Rabindranath Tagore en graaf Keyserling, interesseerde hij zich ook voor de psychologie en psychotherapie die hij als een *"Westerse wetenschap en helingsmethode zag... die op verscheidene gebieden voor verrassend gelijkaardige resultaten zorgde als de yoga."* Maar toch erkende Hauer : *"Tot het Zelf leidt geen enkele psychotechnische poort, dat doet enkel het leven."* (9) Anderzijds was Hauer van oordeel dat de psychologie tot een beter inzicht in de yogapraktijk kon leiden. Hij gaf dan ook in 1931 zijn mening te kennen in een voordracht voor de Jungiaanse psychologische club in Zürich. En in zijn boek *Der Yoga als Heilweg*, dat in 1932 verscheen, noemde Hauer "C.G. Jung, vorser van nieuwe wegen tot de mens", waarop Jung in een dankbrief aan Hauer liet weten : *"Ik ben mij van de diepe wezensverwantschap van mijn opvatting met die van de yoga sterk bewust."*.

Men kan nu denken dat Hauers opzoekingen en boeken misschien wel akademisch enige betekenis zullen gehad hebben, maar dat ze voor het gewone volk dode letter bleven. Niets is minder waar. Zoals we reeds voorheen merkten, poogde Hauer steeds opnieuw de essentie naar de huidige realiteit te vertalen. Hij merkte dat het Westen in een geestelijke impasse terecht was gekomen en was er van overtuigd dat we door de les die we uit de yogastudie kunnen trekken, het Avondland uit deze krisis konden halen. *"Het onvermijdelijk gevolg was een verwereldlijking en veruiterlijking van de geestelijke habitus in het Avondland, waarin zo stilletjesaan ook het Oosten meegetrokken werd. Toch verdragen de mensen een dergelijke vereenzijdiging van hun wezen en de daaruit volgende innerlijke ellende niet lang."*

Hauer vergeleek de geestelijke krisis uit zijn tijd met de spirituele verschraling waarin de yoga opgang maakte. *"Natuurlijk liggen tussen de eerste bloei van de yoga ten tijde van het boeddhisme en ons enkele millennia. Maar we kunnen er heden toch niet meer aan twijfelen dat de geestelijke situaties binnen de mensheid zich herhalen. Er bestaat zoiets als typische afwikkelingen, al verlopen ze ook niet zo streng biologisch-mechanisch zoals ze in Spenglers 'Untergang des Abendlandes' opgetekend staan."* Ten slotte zag Hauer in de psychologie de eerste tekenen van een verinnerlijking en een nieuwe vergeestelijking van de Westerse mens op zoek naar zijn eigenheid en deze zou zich naderhand, doordat de Europese mens veeleer op het handelen gericht is dan op een meditatief schouwen, uiten in een nieuwe scheppingsdrang. Met zijn yogavisie kwam hij dan tot het besluit dat de Indo-Europese religieuze schouwing zich weer aaneen sluit. *"Zo keert deze grote beweging van de oer-Indogermaanse geest in een tijd van zware innerlijke en uiterlijke druk in de volkeren terug, die zich destijds in de grijze voortijd van de naar het Oosten trekkende Indo-Germanen hebben afgesplitst, daarmee de ring sluitend, die dit grootste gebied*

(8)
De Vratya zijn de leden van de drie hogere orthodoxe hindoekasten. In de Vedische tijd werd de naam "Vratya" aan alle niet-Hindische Indo-Europeërs toegekend, en ze staan meer specifiek bekend als oorlogsextatici. Men kan hun extase vóór de strijd vergelijken met de ódr van de Germaanse Berserkr.

(9)
Het is merkwaardig dat Mircea Eliade in verscheidene werken gelijkaardige parallellen trekt tussen de psychologie en de yogapraxis. Eliades carrière begon trouwens ook met een vrij ophefmakend werk over yoga.
Lees hierover :
M. Eliade, *Techniques du yoga*, Paris, Gallimard, 1948; *Mythes, rêves et mystères*, Gallimard, 1957; *Méphistophélès et l'androgyne*, Gallimard, 1962; *Images et symboles*, Gallimard, 1952.

ondanks de enorme verscheidenheid verbindt."

KÖNGENERIDEALEN

Toen de leerstoel indologie aan de universiteit van Marburg openkwam, kwam benevens von Glasenapp en Schrader ook Hauer hiervoor in aanmerking. Zijn aanzien was door zijn yogapublikaties dermate gestegen, dat Friedrich Heiler hem voor de leerstoel had aanbevolen. Marburg had in die tijd een sterke reputatie in de geesteswetenschappen want eminente professors gaven er les zoals Natorp, Hartmann, Baumgartner, Bultmann, Heidegger, Heiler, Otto, ... Zowel Hauer als Otto stonden op het standpunt van Schleiermachers religieuze tolerantie en beiden speelden met het idee van een "religieuze bond". Rudolf Otto werkte dit uit in een "religiösen Menschheitsbund", zeg maar een soort religieus parlement. Het was geenszins zijn bedoeling de verscheidene godsdienstvormen op te lossen in een Ersatz, een soort *"Esperanto-religie"* maar om de heetste hangijzers door middel van religieus overleg bij te leggen. Hauer was voor het opzet gewonnen. Een eerste wereldkonferentie werd in september 1928 in Genève ingericht. Aanvankelijk namen benevens ettelijke christelijke splintergroepen en sekten ook joden, moslims, boeddhisten en hindoes deel. Maar reeds vlug bleek dat niet iedereen de eigenheid van de verschillende religieuze groepen respekteerde, meer zelfs, het leek steeds meer op een christelijke indoktrinatiemachine. De ene na de andere niet-christelijke organisatie zegde haar medewerking op en reeds bij de derde wereldkonferentie in september 1931 haakte ook onze indoloog af.

Voor Jakob Wilhelm bleef enkel de Köngenerbund als oplossing over. Waar Otto het soms te akademisch en te universeel zag, had Hauer steeds gepoogd vanuit kleine cellen te werken. Centraal hierin stond het *"wandern"*, het steeds op weg zijn naar een nieuwe waarheid. In het Wandervogelblad "Unser Heft" stond geschreven : *"Het is niet Klausner die ons laat 'zijn', maar het trekken door de tijd. In het trekken, de grootste ontdekking van de Wandervogel, hebben wij het sterkst ons ongekunstelde eigen wezen weten terug te vinden. Rondtrekken is ons symbool."*

Het romantische Wandervogelideaal had een grote invloed op de religieuze instelling van vele jongeren. In een toespraak voor de Köngenerbund verduidelijkte Hauer de drang naar radikalisme : *"We kwamen reeds vlug bij het punt, waar we niet alleen geen christen meer konden zijn, maar het ook niet meer wilden zijn."* In tegenstelling tot Otto's grootse aanpak, hield Hauer vast aan het basiskoncept van de Köngener. Deze zat reeds vervat in de struktuur van de groep. De kern was de zgn. *Gemeinde*, een ondogmatische en niet-theologische kleine kring van religieus-gegrepen mensen die zeer praktisch en spiritueel gericht werkte. Daarrond was de Bund gevormd, die een *"re-volution"* in de ware zin van het woord nastreefde, m.a.w. een terug-beweging, een terugkeer naar het eigene. Anderzijds had de Bund ook een politiek streefdoel, m.n. *"een werkgemeenschap van mensen met een verschillende politieke visie te vormen die, geestelijk verbonden, vanuit dezelfde eeuwige grond (religieuze grond) een doel nastreven : een nieuw volk en een eigenaardig sociaal en politiek systeem uit te bouwen."* Geen dromerijen dus, maar daadwerkelijk ingrijpen, dat was de bedoeling. Vandaar de slagzin : *"Eigentliches Wesen ist die Tat"*.

POLITIEKE/NIET-POLITIEKE SPANNING

Met de spektakulaire groei van politieke partijen als de NSDAP, werd het voor de Bund der Köngener steeds moeilijker zich uit het vaarwater van de partijpolitiek te houden. [10] Bij de Köngener stond het volksbewustzijn centraal. Dat was duidelijk. En men wilde hier met overleg aan werken. Voor sommige leden van de Bund ging het politiek engagement niet ver genoeg. Zo gaf K.O. Paetel in een brief aan de Bundskanzler te kennen dat "eenvoudigweg 95 procent van de Köngener a-politisch zijn." Paetel ging naar de NSDAP over maar na enige tijd trok hij zich uit deze partij terug : *"Wij zijn socialisten – Hitler wil het kapitalisme laten bestaan. Wij willen de revolutie. Hitler wil deelnemen aan het systeem, dus medeverantwoordelijk zijn aan de onderdanigheidspolitiek. De verkiezingen zullen Hitlers ondergang bewerkstelligen. Hij zal de verproletariseerde massa niet door een deelname aan het systeem kunnen redden. Het verraad aan het socialisme zal zich wreken."* In antwoord op zijn schrijven, gaf Hauer te kennen : *"Er zullen zich vooreerst nog zware ruzies voordoen tussen links en rechts, en ik geloof ook, dat wij van de burgeroorlog en de diktatuur niet verschoond zullen blijven. Maar alles wat ik*

(10)
Duidelijke gelijkenissen vallen hier op met hedendaagse Vlaams-nationalistische groepen die alle moeite hebben om vooral kultureel-spirituele aspekten als tegengewicht te benadrukken t.o.v. de partijpolitieke punten. Vele leden vinden het werken op korte termijn, via pragmatische en soms zelfs machiavellistische weg, te verkiezen boven het energie-opslorpende werk van het spiritueel effenen voor een echte revival. Hetzelfde fenomeen valt in Frankrijk zelfs in en rond de nieuw-rechtse beweging te bespeuren.

voorzie, beschouw ik als voorlopig, niet als bouwstenen voor het Rijk, maar enkel als voorbereidend werk." Hij benadrukte verder dat het erop aankomt eerst geestelijk de weg te blijven plaveien vooraleer ècht politieke stappen te zetten. Zolang er geen geestelijke ondergrond gevormd is, leidt een omverwerping van het systeem tot een algehele chaos.

Hauer schuwde geen kontroversen. Hij durfde zijn beweging te verdedigen en bestreed elk onrecht. Eén van de punten waar deze vooraanstaande intellektueel het konflikt met de nationaal-socialisten niet schuwde, was de joden-politiek. Hauer onderhield reeds geruime tijd kontakten met de joodse zionist Martin Buber. Omtrent diverse thema's wisselden ze geregeld hun ideeën met elkaar uit. In 1930 hield Buber trouwens naast prof. Heimann, K.O. Paetel, N. Ehlen, Dr. G. Schmitt, E. Schneller en Dr. M. Weber een voordracht tijdens de jaarlijkse samenkomst van de Köngener Bund. Hij behandelde er het thema *De onbepaaldheid van het geloof en de verscheidenheid van de religies.* In het toenmalige Duitsland was de jodenkwestie t.o.v. de zionistische visie een veelbesproken heet hangijzer. [11] In principe was een diskussie met vooraanstaande joden als Buber, die in wezen sterk nationalistisch dachten, geen slechte zaak. Volgens Buber was het verwaarlozen van de in het volk verankerde geloof de kern van de ziekte. Het volk moest zichzelf door het geloof weer bewust worden en opnieuw een natie vormen. Parallel met Hauers visie liep de grondidee van de eenheid van volk en geloofsgemeenschap. Deze gelijkenis uitte zich in het feit *"dat een volk, het joodse, door een ongebroken traditie verankerd in zijn oorspronkelijke religie vecht voor haar levensrecht en staatskundige vorm in het haar destijds toegewezen land; dat een ander volk, het Duitse, sedert de laatste volksverhuizing nog in haar eigen heimat levend, vecht om haar recht en de mogelijkheid haar Volk-Sein te beleven in overeenstemming met de oorspronkelijke eigen religieuze ervaring."*

De vermaarde filosoof, theoloog en zionist Martin Buber (1878-1965) werd Hauers belangrijkste Joodse gesprekspartner.

Omdat Buber en Hauer op veel punten overeenkomsten vertoonden, hoopte deze laatste nu eens klaarheid te kunnen scheppen t.o.v. de nationaal-socialisten omtrent de "Judenfrage". Hij ondernam verscheidene stappen om beide partijen rond de tafel te krijgen over ideeën als volk en rijk. Zijn opzet stootte op hevig verzet, zowel van nationaal-socialistische zijde, die haar kat stuurde omdat er Joden bij het gesprek betrokken zouden worden, als van anderzijds sommige leden van de Köngener Bund die door Hauers "semitische richting" nu definitief overstapten naar de NSDAP.

Rosenberg, die eveneens op de bijeenkomst werd uitgenodigd, liet niets van zich horen. Door al deze moeilijkheden diende de samenkomst tot januari 1933 verplaatst te worden. Ten slotte zou Ernst Krieck de NSDAP vertegenwoordigen. Buber had het over de zionistische Rijksgedachte gebaseerd op de testamentaire godsidee. Van daaruit kon de oppervlakkige massabeweging die tot een ondoordacht rijkskoncept moest voeren, als dat van de nationaal-socialisten, gehekeld worden. In plaats van een Rijk dat steunde op innerlijke bezieldheid, zou dan enkel een rijk komen dat zich profileerde vanuit een machtig staatsapparaat. In de rand moeten we bemerken dat Bubers visie in wezen van een andere orde is dan deze van het nationaal-socialisme maar toch ook duidelijk totalitaire trekken vertoonde. Uitspraken zoals : *"De rechter is niet onafhankelijk maar een werktuig van de Staat"* en *"Het zichtbare Rijk als Kerk heeft alle kunsten onder zich"* laten soms al te sterk een hang naar een totalitaire theokratie vermoeden. Tot een echt gesprek met Krieck kwam het niet, want deze NS-ideoloog poogde door het uit hun verband rukken van Talmud-citaten het streven naar de wereldheerschappij van het internationale jodendom aan te tonen. In elk geval

(11)
Lijnrecht tegenover het zionisme van Buber stonden de ideeën van Rabbi Samson Raphael Hirsch (1808-1888) die in het vooroorlogse Duitsland een grote aanhang kende bij orthodoxe joden. Zij verdedigden de stelling dat het jodendom een gemeenschap is als de christenheid. Het is eerder een geloofsovertuiging, niet noodzakelijk aan een specifiek land gebonden. Volk werd hier eerder als een geestelijke eenheid opgevat (cfr. gelijkenissen met de Evoliaanse idee). Volgens Hirsch was het van belang dat iedere jood maximale inspanningen zou leveren om het nationaal bewustzijn van het land waarin het leefde te stimuleren en aktief deel te nemen aan het gemeenschapsleven als behorende tot de staat. Vandaar dat verscheidene joden zich ook aktief engageerden in het politieke en kulturele leven van Duitsland, en zelfs binnen de vroege nationaal-socialistische beweging als nationalist aktief waren. (cfr. M. Schiller, *The Forgotten Humanism of Rabbi Samson Raphael Hirsch*, in Jewish Action, Shavuot, Summer 5749, 1989, pag. 21-26).

"De publieke verkondiging dat men voor het christendom én voor het eigen volk staat, kan ik eenvoudigweg niet delen."
J.W. Hauer

Paasbijeenkomst van de Bond der Köngener, 23-25 april 1921.

zou Hauers poging om een diskussie tussen NSDAP en joden op gang te brengen zijn leven in de snel evoluerende Duits-politieke situatie er niet op vergemakkelijken.

HEIDENS STREVEN TEN OVERSTAAN VAN NS-CHRISTENDOM

In een nummer van de *Kommenden Gemeinde*, het tijdschrift van de Köngener Bund, verscheen in januari 1933 een artikel onder de titel *Over de geestelijke en religieuze doorbraak van de Duitse revolutie* en ongeveer terzelfder tijd werd op de Wartburg te Eisenach, algemene trekpleister van de Wandervogelbeweging, de *Arbeitsgemeinschaft Deutscher Glaubensbewegung* opgericht. Initiatiefnemer, u kon het reeds raden : Jakob Wilhelm Hauer. Inderdaad, voor Hauer was de tijd rijp om definitief te ageren. Bedoeling was op een heidensgeestelijke wijze de nationale vooroorlogse stroming in Duitsland diepgang te verschaffen om zo elke vorm van dilettantisme tegen te gaan. Filosofisch knoopte de beweging aan bij de ideeën van Nietzsche, Hartmann, Klages en Schleiermacher.

Toen Hitler aan de macht kwam en het programma van de NSDAP algemeen bindend streefdoel werd, streed Hauers beweging voortdurend tegen het punt 24 dat uitging van het "positieve christendom". Zoiets was voor de heidense beweging onaanvaardbaar. De socialistische pater Heiz Kappes merkte reeds in 1931 op : *"Het nationaalsocialisme neigt evenals het marxisme naar een eigen theologie. Alle spanningen en gevechten, die op het politieke en ekonomische vlak ontstaan, moeten ook in de hoogste sferen van de wereldbeschouwing en theologie uitgedragen worden."* (12) In die zin zou men kunnen stellen dat beide ideologieën zich als religieuze fenomenen manifesteerden waartegen men zich moeilijk kon verweren. Toen Dr. Schott er bij Hauer op aandrong om tot de partij toe te treden, omdat velen uit de völkische richting hierin vertegenwoordigd waren, antwoordde de professor : *"De publieke verkondiging dat men voor het christendom én het eigen volk staat, kan ik eenvoudigweg niet delen."*

De reden voor de partijhypokrisie lag volgens Hauer in het feit dat men de kerk en het christendom niet voor het hoofd wou stoten, en dat het propagandawerk door het erkennen van de heidense beweging zou kunnen geschaad worden. Het feit dat de nationaal-socialisten niet opgezet waren met de heidense stroming bewijst dat al op 24 maart 1933 in Thüringen een ministrieel besluit uitgevaardigd werd waarbij de vrij-religieuze scholing verboden en een Duits-christelijke opvoeding verplicht werd. De NSDAP streefde dus een staatschristendom na. Wie niet tot de kerk behoorde, kreeg naderhand ook een brief van de NS-kerkvertegenwoordigers : *"Het is heden uw plicht als Duitser en meer bepaald als beambte, terug in de Kerk te treden en het door uw giften mogelijk te maken dat door Adolf Hitler de christelijke Duitse Staat opgebouwd en een christelijk geslacht gevormd kan worden."*

De Köngenerbund had het, als vrij-religieuze beweging, steeds moeilijker zich uit de wurggreep van het NS te houde. Om niet op te moeten gaan in de Hitlerjugend veranderde ze van naam : ze werd de *Freundeskreis der Kommenden Gemeinde*. Om een gelijkberechtiging van de heidense visie t.o.v de christelijke leer af te dwingen, werd dan in 1933 overgegaan tot de oprichting van de *Arbeitsgemeinschaft Deutsche Glaubensbewegung* (ADG). Hierin waren redelijk vooraanstaande groepen vertegenwoordigd : de *Nordisch-religiöse Arbeitsgemeinschaft* (bestaande uit drie bewegingen : *Germanische Glaubensgemeinschaft* van Ludwig Fahrenkrog, *Volkschaft der Nordungen* van Arthur G. Lahn, en de *Nordische Glaubensgemeinschaft* van Dr. Wilhelm Kusserow (13)), verder ook nog de *Deutschgläubige Gemeinschaft* van Otto Sigfrid Reuter en Alfred Conn, de *Rig-Kreis* van Georg Groh, de *Bund freireligiöser Gemeinden Deutschlands* en tal van leden van de *Freundeskreis der Kommenden Gemeinde* en van de *Adler und Falken*.

Van bij de bekendmaking van de oprichting van de ADG steeg het ledenaantal spektakulair. De invloed van de ADG was dus aanzienijk, een macht waarmee de nationaal-socialisten rekening zouden moeten houden. Hauer had geen enkel moment onbenut gelaten om aan te dringen op de officiële erkenning van zijn stroming. Herhaaldelijk kwam hij ervoor op dat deutsch-gläubige leraars de vrijheid geboden zou worden om niet tot de kerk toe te treden, de heidense levensbeschouwing aan de kinderen mee te geven, en dat er gelijkberechtiging zou komen voor de ADG. Het is dank zij de tussenkomst van Rudolf Hess dat de ADG een "Toleranz-Erlaß" ontving en alsdusdanig ook erkenning verwierf. Hess heeft trouwens meer dan eens de hand boven het hoofd van de heidense beweging gehouden om ze tegen christelijke fanatici te beschermen.

Ondertussen sloot Hauer zich ook aan bij de "Deutsche Glaubensbewegung" (DG) (14). De kroon op het werk was de samenkomst van de DG in 1935 in het bomvolle sportpaleis van Berlijn, waar Graf Ernst zu Reventlow en Jakob Wilhelm Hauer met groot charisma spraken. In de pers werd hieraan uitvoerig aandacht besteed. De macht van de Deutsche Glaubensbewegung werd voor de partij duidelijk tè groot. Omfloerste uitvallen werden steeds heviger : *"Onder misbruik van nationaal-socialistische begrippen en duidingen treden profeten op die – om het even uit welke grond – zich geroepen voelen, wat hen als missionarissen in Indië niet lukte, heden met vervormde voorstellingen op een volks niveau te bereiken... De wereldbeschouwing van deze nationaal-socialisten is waarlijk niet zo arm, dan dat zij een 'Ersatz' van buitenuit nodig heeft."*

Ondertussen bestond reeds bij leden van de Hitlerjugend het verbod om lid te zijn van de DG. *"De Glaubensbewegung van deze Duitse jeugd heet : Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei. Heil Hitler !"* zo schreef de HJ-leider Baldur von Schirach vingerwijzend aan Hauer. In een brief aan het Rijksministerie drong de professor sterk aan op een onderhoud met Hitler om verdere samenkomsten in het Berlijnse sportpaleis te vrijwaren en de erkenning van zijn beweging te behouden. Er kwam geen onderhoud, daarentegen wel moeilijkheden en samenkomstverboden. In april 1936 schakelde de partij SS-Gruppenführer Heydrich in, met de enige bedoeling Hauer in de DG opzij te schuiven (15). Hierna verloor de DG haar charismatische aantrekkingskracht en kon ze gemakkelijker voor politieke propaganda aangewend worden. Een levenswerk stortte in elkaar.

WETENSCHAPPELIJK OVERLEVEN

Professor Hauer werd van alle zijden belaagd. Zijn engagement in de Köngener Bund, de Arbeitsgemeinschaft Deutsche Glaubensbewegung, Deutsche Glaubensbewegung enz. ... werd hem in de akademische wereld niet in dank afgenomen. En zolang Hauer politiek niet tot de NSDAP behoorde, waren voor hem geen verdere universitaire benoemingen weggelegd. Pas in 1935 trad Hauer tot de NSD, de docentenbond toe en in 1937 werd hij schoorvoetend lid van de partij. Vanaf dan werd Hauer ingeschakeld bij het Reichs-Sicherheits-Hauptamt als Untersturmführer. In 1941 werd hij Hauptsturmführer. Men zag Hauer als specialist van "okkulte en staatsgevaarlijke religieuze bewegingen". Hij diende boeken en informatie in beslag te laten nemen. Als tolerante geest wist Hauer wel beter : hij bewaarde ze in zijn eigen seminarie en gaf ze in 1945, na de kapitulatie, terug aan de rechtmatige eigenaars.

Nu Hauer noodgedwongen meewerkte aan de opbouw van het Derde Rijk, kreeg hij opnieuw de mogelijkheden om wetenschappelijk werk te verrichten. In 1939 werd hem de leerstoel "Ordentliche Professur für Indologie, vergleichende Religionsgeschichte und Arische Weltanschauung" te

(12)
H. Kappes, *Reich Gottes-Marxismus-Nationalsozialismus.* Ein Bekenntnis religiöser Sozialisten, 1931, pag. 91

(13)
De beweging van Kusserow bestaat heden nog steeds als "Die Artgemeinschaft e.V." waarvan het voorzitterschap nu door Jürgen Rieger wordt waargenomen. Wilhelm Kusserow stierf enkele jaren geleden.

(14)
De Deutsche Glaubensbewegung is niet te verwarren met de Arbeitsgemeinschaft Deutsche Glaubensbewegung. Ze werd pas in 1934 opgericht. De groep poogde religieuze feesten terug te stimuleren zoals b.v. opname in de gemeenschap, huwelijken, begrafenissen, kringloopfeesten,... De beweging scheen snel aan macht te winnen en in januari 1935 nam Hauer het voorzitterschap op zich.

(15)
Hetzelfde gebeurde met Wirth die in zijn eigen beweging, Ahnenerbe, weggeschoven werd zodat de NS-overheid de touwtjes in handen kon nemen.

J.W. Hauer op een vergadering van de Freie Akademie, einde van de jaren '50.
"Echte religieuze tolerantie is onze grootste bestreving."

Württemberg toegekend. In 1940 werd hij direkteur van het "Arische Seminar" aan de universiteit van Tübingen. Toch bleef het voor Hauer een moeilijke tijd. De kontakten met de psychologische club van Jung waren reeds lang verbroken, reizen naar het buitenland was volledig onmogelijk. Zelfs bij een officiële uitnodiging om in Oslo voor de *Nordische Gesellschaft* een voordracht te houden, was het onmogelijk een uitreisvisum te krijgen.

Duitsland sneed zich intellektueel van de buitenwereld af. Voor Hauer betekende dit intellektuele zelfmoord. In de loop van de oorlogsjaren hield de dissidente professor zich steeds meer op de vlakte en werkte hard aan vertalingen van Indische teksten en hij poogde zelfs nog een handboek voor het onderricht van de Germaans-denkende samen te stellen dat toch enig sukses kende: Het laatste werk van Hauer tijdens de nazi-tijd was het plan om aan de universiteit van Tübingen een Indië-instituut op te richten. Hiervoor werkte hij nauw samen met Subhas Chandra Rose en het was uitgerekend deze samenwerking die de geallieërde militaire overheid en sureté aangegrepen hebben om hem van politieke agitatie te verdenken. De 3de mei 1945 volgde een automatisch *interneringsbevel.*

In de universiteit van Tübingen werd Hauer zonder meer uit zijn ambt ontzet. De inboedel van de professor werd aangeslagen. De verdachtmaking omtrent "politieke agitatie" werd bij nader onderzoek als fout aanzien en Hauer kwam in augustus 1947 weer vrij. Ondanks een Gutachtungschrift van Prof. von Glasenapp, Prof. Genzmer, Dr. Weizsäcker, Prof. Heiler en Prof. Martin Buber luidde op 27 juni 1949 het nieuwe vonnis : "De betroffene is een meeloper"... Hij kreeg een geldboete van 15.700 DM.

ONVERMOEIBARE INZET VOOR EEN IDEAAL

Wie dacht dat de 68-jarige geleerde er nu schoon genoeg van had, zit grondig fout. Opnieuw richtte Hauer een religieuze beweging op : *Arbeitsgemeinschaft für freie Religionsforschung und Philosophie.* Hierin wilde hij specialisten uit de filosofie, religiewetenschappen, psychologie en filologie, rechtswetenschap, geschiedkunde, biologie en etnologie samenbrengen. Medewerkers van het eerste uur werden Prof. Erich Keller en Prof. Wilhelm Brachmann. Inmiddels had Prof. Friedrich Berger een *Pädagogische Arbeitskreis* opgericht die religieuze opvoeding wenste uit te dragen. In juli 1957 sloten beide groepen samen om een "Freie Akademie" te vormen. *"De Freie Akademie staat op zich boven elke konfessionele overtuiging en boven iedere partijpolitiek en is derhalve aan geen enkel wereldbeschouwelijk of religieus systeem of aan geen andere organisatie gebonden. Echte religieuze tolerantie is haar grootste bestreving."* Tot aan zijn dood zou Hauer voorzitter van de akademie blijven.

Hij stierf op 18 februari 1962. Terwijl de kist in het graf werd neergelaten, sprak Frau Hauer de woorden uit die Jakob Wilhelm als grafspreuk gekozen had : *"Zoals de stromen naar de zee trekken, en naam en vorm verliezen, zo gaat de wetende op in de goddelijke hoogste geest, ontdaan van naam en vorm"* (Mundaka Upanishad 3.2.8).

Koenraad LOGGHE

Bibliografie :
Het standaardwerk over Hauer is de thesis van Margarete Dierks, *Jakob Wilhelm Hauer 1881-1962.* Leben, Werk, Wirkung, Verlag Lambert Schneider, Heidelberg, 1986, 602 blz.

Jan Frans Willems (1793-1846)

Bij de tweehonderdste verjaardag van zijn geboorte

FOKUS

Soms wordt het mij al te moede als ik ze zie, de vele toog- en salonnationalisten die de mond vol hebben over Vlaanderen, Dietsland en de verworvenheden van de Vlaamse Beweging – waarbij ik me soms nog afvraag in hoeverre zij geen fossiel of museumstuk geworden is. Veelal slaat men jeugdige nieuwkomers rond de oren met sloganeske artikels als daar zijn "Jan Frans Willems : Vader van de Vlaamse Beweging", "Joris van Severen : Vader des Vaderlands", "Dr. August Borms : Martelaar voor Vlaanderen",... Alles met hoofdletters en met de nodige pathos. Vaak volstaat een soortgelijke bombastiek en dekoratie om iemand de boeken dicht te doen slaan en te doen denken : "Weg van hier ! De Vlaamse Beweging is een allegaartje van retro's en pompeus gefrustreerden, ideaal voer voor psychologen !" En let op, beste lezer, zo reageren veel goedgezinde jongeren die met de "voorhoede" van de Vlaamse Beweging in kontakt komen.

Dit gaf dan weer bij mij de aanstoot om met vernieuwde interesse op zoek te gaan naar de wortels van ons streven. "Wat bezielde de pioniers van de Vlaamse Beweging ? Wat was hun taktiek ? Hoe komt het dat ze konden standhouden ? En wat is de reden voor de huidige impasse in de Vlaamse Beweging ?"

Jan Frans Willems was niet alleen de historische "vader" van de Vlaamse Beweging, maar ook haar éénmans generale staf : zowel strategisch als taktisch begaafd, gaf hij de jonge beweging een metapolitieke impuls die vele decennia zou nawerken.

Om deze vragen te kunnen beantwoorden, moet men teruggaan naar de beginfaze van diverse nationalistische stromingen in Europa. Er vielen hierbij duidelijk twee groepen te onderscheiden : de eerste groep ontwikkelde zich uit de sekularisatie tijdens de middeleeuwen waarbij bepaalde materialistisch ingestelde despoten (b.v. de Franse koning Filips de Schone) zich verzetten tegen de spirituele Rijksgedachte en zelf een eigen centraal gezag opbouwden. Zo ontstond de *Etat-Nation* die de weg baande voor een absolutistische en centralistische regeringsvorm, tot uiting gebracht door de Jakobijnen. Dit nationalisme was versplinterend, materialistisch van inslag, met een uitwendig gezagssysteem en het had geen oog voor de erkenning van de eigen aard en de tradities, noch voor enige transcendente waarde. Daar tegenover stond een tweede groep die vooral bij kleinere etnieën gestalte nam. Volkeren die om één of andere geschiedkundige reden gedeeld werden,